

ETRUŠČANI, ETRUSKOLOGIJA; MASSIMO PALLOTINO

TVRTKO MILUNOVIĆ, prof.

Gimnazija Ivana Zakmardija Dijankovečkoga Križevci
Milislava Demerca 8, HR - 48260 Križevci
tvrtko.milunovic@zg.t-com.hr

Dugo očekivana knjiga za sve povjesničare kojima je antika posebno draga i predmet je njihovih istraživanja, te i za sve ostale - filologe, lingviste, arheologe, povjesničare umjetnosti i etnologe - napokon je dostupna u hrvatskom izdanju nakladničke kuće Svitave. Ova knjiga, izdana u Zagrebu 2008. godine, veliki je pothvat još većeg i cijenjenog etruskologa Massima Pallotina. Na izvornom talijanskom jeziku knjiga je prvi put objavljena 1942. godine kod nakladnika Hoepli u Milanu, a zbog svoje iznimne traženosti knjiga je do 1980. godine otisnuta, uz pet većih i četiri manja ažuriranja, ukupno još devet puta. Prema sedmom izdanju iz 1984. godine objavljen je i prijevod na hrvatski. Posljednja znanstvena dostignuća su objavljena u knjizi do sredine osamdesetih godina, što nipošto ne umanjuje vrijednost tematike, jer možemo reći sa sigurnošću da je to do sada jedinstvena, nikad do sada objavljena knjiga u Hrvatskoj koja bi sadržavala u sebi cjelovit pregled etruščanske povijesti, spomeničke i jezične baštine toga kod nas dosta nepoznatog i pomalo historijski zanemarenog naroda.

Autor je knjigu podijelio na svojevrstan triptih, dakle na tri dijela. Prije prvog dijela autor je uvodni dio naslovio "Uvod u poznavanje etruščanskog svijeta" gdje pokušava odrediti tzv. "etruščanski misterij", odvojiti mit o povijesnih činjenica, izlaže povijest dotadašnjih etruščanskih razmatranja i studija od renesanse do najnovijeg doba sustavno i opsežno, te čitatelje upućuje kako danas treba gledati na etrurski fenomen.

U prvom dijelu naslovljenom "Etruščani u italjskoj i sredozemnoj povijesti" autor prikazuje Italiju u osvjet povijesnog vremena uzimajući u obzir uz tradicionalne teorije dostignuća arheologije i lingvistike. Teorije o podrijetlu Etruščana raščlanio je prema teorijama o istočnom, sjever-

nom i autohtonom podrijetlu te iznio suvremeno gledište na ovaj do sada prilično nerješiv problem. Slijedi poglavlje o Etruriji u arhajskom dobu: prvenstvu tirenskih obalnih gradova, teritorijalnom protezanju i unutarnjem razvitku Etrurije, etruščanskom širenju Italijom na sjever i jug, uspostavi nove ravnoteže u razdoblju od polovice 6. do početka 5. stoljeća prije Krista, vremenu svog najvećeg utjecaja na Rim, te napokon Etruriji u italjskom svijetu. Ovdje se raspravlja o nastanku krize u samoj državi, najezdi Rimljana i Kelta te gubitku obalnih i rubnih područja, vlasti Rima nad Etrurijom i gubitkom neovisnosti, postepenim stapanjem Etruščana i Rimljanima te o prežicima i nasljedstvu Etrurije.

Drugi dio knjige "Etruščanska civilizacija" sveobuhvatno je, stručno i jasno razumljivo izlaganje o etruščanskim grobovima i nekropolama te o eksponatima kojima se mogu određeni muzeji s pravom pohvaliti, o društvu i ustanovama - razvitku društva, političkom ustroju gradova, vlasti i oblicima ustanova u pojedinim gradovima Etrurije. Ovdje dolazi i problem vjere - onostrani i ovdašnji svijet, oblicima bogoštovlja, zamisao o božanskom. Treba napomenuti da autor za svaku tematiku i segment etruščanske civilizacije pruža vjerodostojne izvore uz napomenu gdje ih se može pronaći. Poglavlje o književnosti i umjetnosti obuhvaća knjige, glazbu i ples, graditeljske spomenike i likovna djela. Posljednje je poglavlje ove cjeline o etruščanskom životu i običajima - život, gospodarstvo, tehnologija, oružje i odjeća.

Treći dio, odnosno cjelina lingvističke je prirode - "Pitanje jezika". U tri poglavlja autor nastoji temeljito zahvatiti u područje etruščanskih tekstova i njihovog tumačenja u izravnoj i neizravnoj dokumentaciji, daje prikaz ranijih istraživanja, raščlanjuje sastavnice lingvističkog izraza

na zvukove i glasove, daje pokušaj gramatičke strukture jezika u oblicima, funkciji i sintaksi, u leksiku i onomastici te razmatra problem jezične pripadnosti etruščanskog jezika, njegov postanak i podrijetlo. Na samom kraju u dodatku autor je pokušao iz poznatih riječi napraviti rječnik etruščanskog jezika.

Nakon sažete i obilne bibliografije slijede kazala ilustracija, povijesnih i geografskih pojmova i imena autora, u hrvatskom izdanju.

Hrvatsko je izdanje u odnosu na talijansko dopunjeno i Predgovorom i Pogovorom A. Rendića-Miočevića s pripadajućim tabelama, a i upotpunjeni su toponimi na zemljovidima kako

bismo mogli imati točnije i potpunije spoznaje. Isti je izradio i prilog o onome što možemo doista reći da nam je na ponos - o najdužem ikad pronađenom etruščanskom natpisu, Lanenoj zagrebačkoj knjizi (*Liber linteus Zagrabensis*) na povojima mumije koja se čuva danas u zagrebačkom Arheološkom muzeju.

Na kraju svega smatram da bi se ova, bez sumnje, dosad jedinstvena knjiga trebala naći na policama svakog povjesničara, filologa, arheologa, etnologa, geografa, povjesničara umjetnosti, ali i studenata, profesora te sveg ostalog čitateljstva zainteresiranog za starinu. Doista, vrijednost je izdanja doista neosporna.